

Doctors contra l'Institut Nova Història (i 5)

Autor: Pep Mayolas

Data de publicació: 20-06-2022

Cinquè i darrer lliurament en resposta al capítol central del llibre «Pseudohistòria contra Catalunya» (Eumo Ed., 2020). Què accepten els nostres acadèmics quan s'acullen a «la versió historiogràficament acceptada de l'origen genovès» d'En Colom?

Pseudohistòria contra Catalunya, catifa vermella al Colombo genovès

En lliuraments anteriors vàiem com el fet de dissociar les figures d'En Joan Colom i Bertran i d'En Cristòfor Colom era allò que convertia el Descobridor d'Amèrica en un personatge sense origen ni infantesa, sense joventut i sense una part de la vida adulta (perquè tot allò havia estat viscut com a Joan Colom), i és allò que permet d'atribuir-li un origen i una personalitat a conveniència. En Pere Català i Roca, bo i citant En Washington Irving, exposa que «no hi ha cap notícia certa sobre la infància de Cristòfor Colom, ni sobre la seva família, ni sobre el temps ni el lloc de naixença».[1] Després de passar revista a la varietat d'anys de naixement que s'han proposat per al llaner genovès, cosa que no permet d'arribar a cap conclusió sòlida, el mateix Català i Roca cita En Charles Verlinden, el qual, per si serveix com a pista, certifica que «als vint-i-dos anys el futur descobridor del Nou Món continuava essent un humil artesà i tender, mancat de cultura»,[2] un fet que En Català troba, com a mínim, «costerut d'acceptar».[3] Però justament aquest és el període en què els genovistes han localitzat documentació sobre les activitats del seu llaner, fins al punt que En Francesc Albardaner, quan comentava la famosa persecució de la galiassa Ferrandina per part d'En Colom i la situava al setembre de 1472, corroborava que «si acceptéssim aquest fet i aquestes dates, el Cristoforo Colombo genovès, tan ben documentat, quedaria radicalment exclòs com a candidat a ocupar la identitat del gran descobridor, ja que encara era teixidor a Gènova i Savona».[4] El plebeu de Gènova, doncs, està perfectament documentat al nord d'Itàlia exercint com a llaner just en el moment en què el futur Descobridor hauria d'estar perseguint la galiassa Ferrandina, actuant com a corsari al servei de Renat d'Anjou, rei dels catalans rebels a Joan II entre 1466 i 1472. Els doctors Cingolani, Fornés i Palomo, però, surten al pas d'aquesta datació i eixamplen notablement el període de temps en què En Cristòfor Colom hauria pogut servir Renat d'Anjou. «És ben possible que el període en què succeí la persecució

narrada per Hernando Colón fos a l'entorn de 1472-1473, però el fet que Cristòfor Colom anomenés "rei" a Renat d'Anjou no demostra cap cronologia exacta, ja que fou considerat rei durant un període molt llarg (1435-1480). Com ja hem explicat, tant per a Catalunya com per a Nàpols, fins i tot en moments en què Renat no governava de forma efectiva en cap dels dos territoris, s'hi continuà intitulant rei. La clau de la qüestió cronològica ha de girar més aviat al voltant dels períodes en què està documentada la Fernandina i en què Renat d'Anjou tingué guerra contra qualsevol de les dues branques del Casal d'Aragó. I el rei Renat no només estigué enfrontat amb els Aragó, reis dels napolitans i dels catalanoaragonesos, durant el temps que va ser rei d'Aragó i comte de Barcelona (1466-1472). Per tant, la persecució tant pogué succeir estrictament en aquest període, com abans o després». [5] Vés per on, l'objectivitat científica presenta una decidida inclinació —del tot asèptica i gens tendenciosa, com ha de ser— cap a salvar la incompatibilitat cronològica del llaner genovès amb el passat corsari del Descobridor.

Ara bé, segons els mateixos doctors, «Albardaner ha pogut documentar la nau diverses vegades entre el 1468 i el 1478». [6] Si el llaner hagués treballat com a corsari a les ordres de Renat d'Anjou al 1468, a l'edat de disset anys (si considerem l'any 1451 com la data de naixença, tal com s'infereix dels papers genovesos i accepta l'acadèmia), es fa difícil de creure que hauria deixat la lucrativa vida corsària al 1472-73, quan el troben a bastament documentat als vint-i-dos anys fent de teixidor a Gènova i Savona i «continuava essent un humil artesà i tender, mancat de cultura», com deia En Verlinden. Per tant, sembla poc probable que abans de 1473, l'insípid llaner d'entre 17 i 22 anys fos el capità corsari que imanta l'agulla de la seva brúixola per enredar la pròpia tripulació i navegar cap al sud rere la Ferrandina, quan tots volien anar cap al nord a buscar reforços. Aleshores, si tenim el llaner documentat a Gènova i Savona fent de teixidor fins al 1473, i el relat acadèmic el fa naufragar davant les costes de Portugal el 13 d'agost de 1476, quan treballa com a comerciant de llanes per als genovesos De Nigro, Spinola o Centurione, només ens queda un lapse de temps entre 1474 i mitjan 1476 en què l'humil artesà Cristoforo, mancat de cultura, hauria fet carrera com a capità corsari abans que la fortuna el tornés a convertir en comerciant de llanes per arribar puntualment nedant a les costes de l'Algarve i allí, moll com un ànec, sense recursos ni coneixences, fer realitat el meteòric conte de la lletera portuguès que ens explica la història oficial. Sincerament, no concebem com el modest llaner de 1473 esdevé un experimentat capità corsari el 1474 o 1475 i al cap d'un any ja torna a ser un comerciant de llanes que treballa per compte aliè. No ho veiem. I després de 1476 representa que s'enceta l'etapa en què el plebeu genovès grimpa per la piràmide social portuguesa i ja no hi ha marge per perseguir Ferrandines al servei de Renat d'Anjou. De manera que no sabem a quin criteri científic respon l'interès dels tres doctors de Pseudohistòria per concedir al Colombo genovès un marge d'anys prou ample com per poder fer veritat l'aventura de la Ferrandina que dota el Descobridor d'una vida prèvia com a corsariç

2. La inanitat històrica del llaner Cristóforo Colombo

Hem començat veient, doncs, de la mà d'En Català i Roca i d'En Washington Irving, que «no hi ha cap notícia certa sobre la infància de Cristòfor Colom, ni sobre la seva família, ni sobre el temps ni el lloc de naixença», i que els genovistes més abrandats havien d'admetre, fent cas dels seus papers, que «als vint-i-dos anys el futur descobridor del Nou Món continuava essent un humil artesà i tender, mancat de cultura», incompatible del tot, no només cronològicament, sinó atenint-nos a la coherència històrica, amb el passat corsari del Descobridor al servei de Renat d'Anjou.

Si anem ara a l'etapa portuguesa (1476-1485), ens adonarem que «la vida de Cristòforo Colom abans d'aparèixer a Espanya, procedent de Portugal, esdevé una nebulosa, tan ignorada quasi com la del pilot desconegut de la llegenda. De Colom, sabem que fou corsari i en els avatars d'aqueixa vida ignorem fins on el menaren les seves aventures». [7] Al segle XIX, En Henry Harisse constatava que «fou a Portugal on En Colom es casà; però quan, en quines circumstàncies i amb qui, són encara qüestions que hom no pot respondre en absolut, car no tenim cap més altre relat d'aquest casament que el de la Història [d'En Ferran Colom], certament fantasiós». [8] No només això. Sabem que a Portugal En Colom mai no fou conegut com a «Cristòfor Colom». Ho afirmen els mateixos defensors d'un Descobridor portuguès. Se l'identifica amb personatges que tenien altres noms, com ara Joan, Pere, Salvador... però això significa que a Portugal no existeix un sol document entre 1476 i 1485 on s'al·ludeixi a un Cristoforo Colombo, ni cap referència documental al famós llaner genovès. En Manuel Rosa va més enllà i certifica, rotund, que «és una realitat que, fins avui, no s'hagi trobat ni un document de la presència de cap Colombo a Portugal abans de 1493». [9] Moviments crítics amb la colonització americana, i alhora detractors ferotges de la figura del Descobridor, reflecteixen l'amoïnadora intangibilitat dels rastres colombins quan li retreuen que «ni tan sols tenia un nom precís i fix perquè el canviava segons el país on vivia i al final el transformà en una signatura indesxifrable i cabalística». [10]

Pel que fa a l'etapa castellana (1485-1506) del genovès Colón, tot allò que en sabem es deu a narracions d'autor, però, tal com passa amb el període portuguès, no hi ha cap document d'arxiu per contrastar la fiabilitat dels relats. Se'n queixa amargament el pare Tarsicio de Azcona, biògraf canònic d'Isabel la Catòlica: «Després de reconèixer que ha pres "dels millors especialistes la síntesi sobre la problemàtica anterior al descobriment", [11] enceta frase amb una

conjunció adversativa i confessa que “volem manifestar al mateix temps que, després d'estudiar allò que s'escriu al voltant d'aquest període castellà d'En Colón, la inseguretat crítica ens assalta a queixalades. Es recorre sovint al testimoni posterior del mateix Colón, del seu fill Diego, del P. Las Casas. Però el document brilla alarmantment per la seva absència”, [12] reconeix amb decepció eloqüent. I continua: “No hi ha manera d'articular un itinerari elemental per terres i llocs castellans, [ni de] controlar l'acció, sigui amiga, sigui contrària, dels personatges pròxims a la cort; [ni d']aferrar dades segures sobre religiosos que sens dubte estigueren al seu costat, com els franciscans Antonio de Marchena o Juan Pérez.

»“Com s'explica aquesta absència de la dada documental en afers que estem acostumats a presentar-los com de primera categoria?” [13] El pare Azcona, historiador acadèmic que es dedica a construir la narració històrica en base a l'acumulació científica de rastres documentals, es veu en l'alarmant tessitura de no trobar ni un sol document als arxius castellans que parli d'En Colom o del Descobriment abans de 1492, i s'ha de refiar de les preteses cartes del genovès Colón i del relat posterior que conformen la Vida del Almirante de l'Hernando Colón i la Historia de las Indias del P. Las Casas per poder dir alguna cosa sobre aquest període. I es tracta d'un relat unitari, ja que el llibre de l'un sembla un plagi del de l'altre, tal com s'han queixat els especialistes colombins que s'han vist empesos a navegar per una mar d'ambigüitats, imprecisions i dades contradictòries». [14] Vegem, en aquest sentit, les puntualitzacions sobre l'Hernando Colón que ens deixava el poc sospitos de catalanisme independentista Don Marcelino Menéndez y Pelayo: «El D. Fernando que se dice autor de las Historie principia por no saber á punto fijo dónde nació su padre y apunta hasta cinco opiniones; cuenta sobre su llegada á Portugal fábulas anacrónicas é imposibles, y finalmente hasta manifiesta ignorar el sitio donde yacen sus restos, puesto que los da por enterrados en la Iglesia Mayor de Sevilla, donde no estuvieron jamás.

»Todos estos argumentos, unidos al silencio de los contemporáneos y aún de los mismos familiares de D. Fernando, parecían de gran fuerza; pero de pronto vino a quitársela el conocimiento pleno de la Historia General de las Indias de Fr. Bartolomé de Las Casas, donde no sólo se encuentran capítulos sustancialmente idénticos a los de las Historie [...], sino que se invoca explícitamente el testimonio de D. Fernando Colón en su Historia para cosas que realmente constan con las mismas palabras en el libro publicado por Alfonso de Ulloa [el traductor a l'italià de la Historie]. No hay duda, pues, que Fr. Bartolomé de Las Casas disfrutó un manuscrito de la biografía de Cristóbal Colón, por su hijo, muy semejante, si no idéntico, a la biografía que hoy conocemos». [15] Més senzill, Don Marcelino: la pretesa biografia d'En Colom atribuïda al seu fill (1571) i la Historia de las Indias (1875) del pare Cases presenten pàgines i capítols idèntics perquè una mentida que vulgui prosperar s'ha de construir amb un relat únic i unitari. I la forma més ràpida i planera d'ajustar-se a aquesta premissa és copiar fil per randa pàgines senceres. És un sistema certament poc subtil, però molt pràctic, d'eliminar el risc de caure en contradiccions comprometedores. Així, doncs, les dues fonts primigènies que durant segles han servit de base per fixar la vida del Descobridor són en realitat, pel que toca als punts clau de la seva biografia, una de sola. Un sol relat manifestament aliè a tota coherència i versemblança històrica, però que compleix els objectius i les necessitats de la censura. I que, a manca de cap més documentació, ha estat acceptat sense escarafalls per la comunitat acadèmica i repetit pels historiadors colombins fins a convertir-lo, a la pràctica, en una «veritat científica» que no admet discrepància.

El fenomen de l'absència de documentació i que tot allò que se'n sap es degui a una única font narrativa no és pas una excepcionalitat historiogràfica que, fruit de «la humitat i els insectes bibliòfags», ha patit el dissortat Cristòfor Colom. Passa el mateix amb la gran majoria de personatges relacionats amb la Descoberta i la Conquesta del Nou Món, tal com apuntàvem, per exemple, respecte al suposat conquistador de Mèxic, l'extremeney Hernán Cortés, en un article recent [16] sobre la censura del s. XVI i els llibres d'història d'Amèrica. Bo i seguint l'historiador mexicà Juan Miralles, ens fèiem ressò de la peculiar obscuritat de la infantesa, l'adolescència i l'entorn familiar de l'hidalgo de Medellín, per al coneixement dels quals «es descansa per complet en el testimoni d'un únic autor: En Francisco López de Gómara». [17] La seva Historia General de las Indias, crònica en dos toms amb el segon dels quals dedicat a la Conquesta de Mèxic, no havia passat ni un any de la seva aparició que «ja l'obra fou prohibida; porque no conviene que se lea, diu la cèdula» [18] signada per l'aleshores príncep, el futur Felip II. «No només se'n prohibí la reimpressió, sinó que s'ordenà la recollida dels exemplars que es trobaven en poder dels llibreters, i d'aquells que ja havien estat venuts». [19]

Això passava al 1553. L'arribada al tron de l'anomenat rey prudente, al 1558, intensificà la persecució sobre els llibres que tractaven d'Amèrica fins als límits de la paranoia. A finals de 1571, el càrrec de primer cosmògraf, el de cronista major i el de censor del Consell d'Índies van convergir significativament en En Juan López de Velasco, un personatge que també fou secretari de Felip II i que tan aviat redactava una Geografia universal de las Indias com editava les versions expurgades de la Propaladia d'En Torres Naharro o del Lazarillo de Tormes, com confegia un tractat d'Ortografia y pronunciació castellana. [20] Per l'agost de 1572 s'ordenava a les autoritats reials residents a Amèrica que enviessin informació sobre «qualssevol persones, així llegendes com religioses, que en el districte d'aquella Audiència haguessin escrit o recopilat o tinguessin en el seu poder alguna història, comentaris o relacions d'alguns

dels descobriments, conquestes, entrades, guerres que en aquelles províncies hi hagués hagut.

»Aquest material s'havia de buscar en els arxius i en qualsevol altra part en què pogués trobar-se, en original o en còpia, i havia de ser enviat a Espanya en el primer vaixell disponible».[21] L'obsessió del Consell Reial per aplegar tots els papers referits al Nou Món, fossin públics o privats, apunta clarament a la voluntat d'eliminar qualsevol versió dels fets alternativa al relat oficial que convenia deixar instituit. Tant era si els papers recollits deien la veritat o no. Allò que calia era instaurar una única versió dels fets, tal com demostren els capítols idèntics, copiats entre si, del llibre d'En Ferran Colom i el del pare Cases. I aquell relat únic construït pels censors del Consell Reial de Felip II continua en plena vigència avui, preservat pel món acadèmic i propagat per doctes historiadors titulats i periodistes especialitzats en divulgació històrica.

3. Què s'accepta quan hom s'acull a la «versió historiografiada acceptada de l'origen genovès» d'En Colom?

A la pàgina 220 del llibre de Pseudohistòria, per tal d'orientar el lector, els doctors Cingolani, Fornés i Palomo aporten uns arbres genealògics, primer el d'En Joan Colom i Bertran i després, al damunt de l'arbre del llaner de Gènova, escriuen «també aportem una genealogia simplificada de la família de Cristòfor Colom segons la versió historiogràficament acceptada de l'origen genovès».[22] Conforme a l'academicisme imperant, aleshores, hi trobem els germans Cristoforo, Giovanni, Bartolomeo i Giacomo, fills d'En Domenico Colombo, i a l'esmentat Cristoforo se li atribueixen simptomàticament dos fills, Diego Colón Moniz de Perestrello i Hernando Colón Enríquez de Arana.

Amb això hem d'entendre que no són només els orígens incerts del navegant i la seva increïble condició plebea, allò que accepta i dona per bo la historiografia oficial. És la llegendària arribada del comerciant de llanes Colombo nedant, al sud de Portugal. És la seva irrupció immediata als cercles privilegiats de Lisboa, on en menys d'un any ja haurà conegut i convençut a la filla del governador de Porto Santo per casar-se amb ell, al 1478 seran pares del Diego Colón de la història, i l'esposa Felipa Moniz morirà en el part o no gaire més tard. En pocs anys haurà consultat els mapes avantguardistes del sogre, no sabem quan tindrà lloc la llegendària topada amb el protonavegant moribund que explica a un intrèpid llaner la ruta secreta per arribar a les Índies, haurà concebut la idea genial de creuar l'oceà per anar a trobar l'Àsia i l'haurà exposada davant del rei de Portugal qui, escèptic, no li farà cas. Això serà motiu perquè ho deixi tot enrere i, en una improvisació d'inspiració divina, emprengui viatge a peu amb un fill de set anys, una mà al davant i l'altra al darrere, fins a La Ràpita (Huelva), on serà rebut pels millors amfitrions que un candidat a Descobridor d'Amèrica podia somiar. La benaventurada casualitat de trobar-hi un porter que és cosmògraf i un frare que és confessor de la reina, farà que en menys d'un any es vegi en presència dels Reis Catòlics, els quals, després d'escoltar-lo amb la devota fascinació que tot monarca experimenta sempre davant d'un pelacanyes que ofereix la lluna en un cove, convocaran una Junta específica de teòlegs, cosmògrafs i juristes per valorar la seva proposta i mentrestant li assignaran pagues per anar-se mantenint. El seguit de complicitats espontànies d'alts personatges de la cort que afavoreixen el plebeu estranger Colón, la irreprimible simpatia que sent la reina Isabel per l'entusiasta indocumentat que li promet, no només una ruta alternativa al país de les espècies, sinó la sobirania d'unes terres enllà de l'oceà —que es veu que no eren de ningú, tot i que l'astut genovès viatjarà proveït d'una carta per al Gran Khan, perquè es pensava que arribaria a l'Àsia— a canvi de ser nomenat, ell mateix i després els seus hereus fins a la fi dels temps, virrei, capità general, governador, cap de l'audiència dels nous territoris i almirall de la mar oceana, a més d'estipular per als Colom la percepció d'un 10% de comissió sobre tots els negocis que s'hi facin, etc. L'èpica Descoberta serà un èxit històric i, a la tornada, les armes reials que cap noble castellà del seu temps podia ostentar sota gravíssimes penes, seran atorgades graciosament al plebeu estranger que les lluirà sense objeccions, protestes ni denúncies de cap mena per part dels sempre humils, modestos i apocats aristòcrates de Castella.

I és així com la comunitat acadèmica sosté, molt seriosa, que En Colom havia errat els càlculs sobre l'esfera terrestre i és clar, refiat de navegar per un món més petit, va viure i es va morir persuadit d'haver-se plantat a l'Àsia. Ja és ben curiós, perquè si hem de fer cas d'un hispanista de la categoria d'En Hugh Thomas, havent explorat el Labrador i Grenlàndia, «En Gaspar Corte-Real no deixà cap testimoni, com tampoc En Cabot, d'haver cregut que eren davant de l'Àsia».[23] Tampoc tenim constància que els baleners bascos que s'enfilaven a feinejar en aquelles aigües molt abans del 1492 duguessin cap carta per al Gran Khan, no fos cas que Terranova fos l'Àsia. És a dir, els altres navegants ho tenien molt clar. La Senyoria de Gènova, quan a l'octubre de 1493 escrivia als Reis Catòlics, també al·ludia a «noves terres», ni un esment de l'Àsia. El llaner Cristoforo, en canvi, no va haver-hi manera que se n'adonés. Ni En Martín Alonso Pinzón arribant a Baiona (Galícia) i anunciant la Descoberta (encara avui s'hi celebren les festes d'allò que en diuen la Arribada per commemorar que van ser els primers europeus a rebre notícia del Nou Món), ni les paraules Nuevo Mundo a la divisa «Por Castilla y por León, Nuevo Mundo halló Colón» que duia a l'escut d'armes brodat al pit, ni les «terres» que les Capitulacions del 17 d'abril de 1492 asseguraven que «ha descobert», així, amb el famós pretèrit perfet, ni ell mateix exercint com a virrei d'unes illes que se suposava que havien de pertànyer al Gran Khan, però que aviat va notar que no hi tenien res a veure... Res d'això li va donar una sola pista: va morir convençut que havia arribat a l'Àsia! «Los increíbles esfuerzos, las lágrimas y el sudor de sangre del Almirante de la mar oceana no habrían servido

de nada si un sabio sereno no hubiera borrado el nombre de “Cipango” para escribir otro: “Mundus Novus”. Colón atravesó de parte a parte el mar de las tinieblas, forzó una barrera tenida por infranquable, tocó en orillas maravillosas, sin ver en ellas más que el reflejo de su sueño interior».[24] «unas tierras de ensueño, pletóricas de riquezas múltiples, pertenecientes a aquel gran señor oriental, aquel Crespo de la Edad Media llamado el Gran Khan».[25] «Aquel vagabundo sublime miró el Nuevo Mundo con unos ojos ciegos. Américo Vespucio lo miró de verdad y lo reconoció».[26]

Ara resulta que va ser l'Américo, qui la va encertar, però ni ell ni En Martín Alonso van treure En Colón del seu error. Quins malànimes! Aquestes no són sinó dues petites mostres de la infinita retòrica historiogràfica que embolcalla aquell llaner tan genial com ignorant, «hombre de muy alto ingenio, sin saber muchas letras».[27] l'únic que es va passejar pel Nou Món sense saber que allò no era el continent asiàtic. En aquest aspecte, el relat oficial s'estimba fins a la categoria de paròdia històrica quan llegim articles amb títols com ara Descubren el manuscrito de un fraile milanés que habla de América 150 años antes de Cristóbal Colón. Publicat el 17 de setembre de 2021 a l'edició digital del diari El Español, el periodista David Barreira dona notícia de «l'astoradora referència a Marckalada (sic)».[28] que es pot reconèixer com el Marckland esmentat per algunes fonts islandeses, en un paràgraf de l'obra Cronica universalis, escrita al voltant de l'any 1340 pel frare de Milà Galvano Fiamma, i que segons l'equip d'historiadors milanesos que ha fet la troballa, seria la primera referència a Amèrica a la regió mediterrània.[29] Com va assabentar-se aquell frare de l'existència d'aquelles terres misterioses, que no eren l'Àsia perquè des del temps de les sagues nòrdiques ja s'identificaven com una terra incògnita? «La principal hipòtesi és que En Fiamma, un conegut cronista que va mantenir contacte amb la ciutat de Gènova al llarg de la seva vida, va escoltar aquestes històries de boca dels mariners que comerciaven amb les regions del nord d'Europa».[30] Una hipòtesi ben plausible. I és clar, tenint en compte que el Descobridor fou un llaner genovès, el professor de la Universitat de Milà Paolo Chiesa comenta que «si En Colom estigué al cas d'allò que sabien aquests mariners, això el podia haver convençut d'emprendre el seu viatge».[31] Molt coherent. Però aleshores, audaç i decidit, salta l'articulista i escriu: «La posibilidad de que el almirante genovés buscara esas tierras desconocidas de forma intencionada no se sostiene con el hecho de que hasta el mismísimo día de su muerte, el 20 de mayo de 1506, defendió cabezudamente que había llegado a Asia y no a lo que sería bautizado como América».[32] Francament, en una escala entre el cinisme més delirant i el repapieig més ranci, no sabríem ben bé on situar aquesta afirmació. Perquè la repetició automàtica i acrítica d'un dels llocs comuns més manifestament falsos —però més repetits, ja ho hem dit— sobre En Colom és de doctorat cum laude. És clar, és que hem de tenir en compte que els mariners genovesos que van avisar de l'existència de Marckalada al cronista Fiamma a mitjan segle XIV ja eren morts al cap de cent vint anys, que és quan el llaner adolescent rondaria pel port de Gènova i sentiria campanes sobre unes terres de mar enllà. Unes terres que la tradició oral potser encara anomenava Marckalada però que ell, fent cas de la seva precoç intuïció nàutica de llaner, va decidir que només podien pertànyer al continent asiàtic. I amb aquest convenciment les va anar a buscar, amb aquesta fe les va trobar, i així de convençut es va morir.

Aleshores, i tal com m'ha recordat a mi En Manel Capdevila, algú hauria d'explicar a l'articulista i a tots els qui comparteixen aquesta creença que era el mateix Descobridor, en la Relació del Tercer Viatge (1498-1500) adreçada als Reis Catòlics, qui escrivia frases com ara «i crec que aquesta terra que ara manàreu descobrir Vostres Alteses és grandíssima i que n'hi ha moltes altres a l'austre, de què mai se n'ha tingut notícia».[33] I davant els senyals d'un riu tan cabalós que «jo mai no he llegit ni he sentit que tanta quantitat d'aigua dolça estigués aquí dins i contigua a la salada [...] que no crec que se sàpiga en el món de riu tan gran i tan fondo».[34] dedueix que «aquest riu ve de terra infinita, cap a l'austre, de la qual fins ara no se n'ha tingut notícia».[35] És a dir, que els Reis Catòlics li manaren descobrir unes terres que no serien pas pertanyents a l'Àsia, perquè de l'Àsia sí que se'n tenien notícies certes i contrastades. Però bo i suposant que l'haguessin manat «descobrir» unes illes asiàtiques no conegudes per la gent d'Occident, En Colom escriu clarament sobre una «terra grandíssima», primer, i una «terra infinita, cap a l'austre», després, i en ambdues ocasions remarca «de la qual fins ara no se n'ha tingut notícia». És a dir, en tot moment s'està referint a un món nou, nou i desconegut, del qual mai ningú n'ha tingut notícia. De manera que se'ns podrà discutir si En Colom sabia de bon principi que anava cap a un Nou Món o cap a l'Àsia, però d'ençà del Tercer Viatge, es fa palès que era plenament conscient d'haver arribat a una terra infinita de la qual no se'n tenia cap informació prèvia. O sigui: no era l'Àsia. Perquè era una massa continental nova i diferent. Per tant, l'afirmació que «hasta el mismísimo día de su muerte, el 20 de mayo de 1506, defendió cabezudamente que había llegado a Asia» és una fal·làcia insostenible, però que té la virtut de mantenir salpebrada i digerible per al gran públic la fal·làcia grossa, aquella que interessa preservar de debò, la del Descobridor de muy alto ingenio, pero sin saber muchas letras. És a dir, la del llaner genovès.

El relat canònic al voltant del plebeu genovès i la Descoberta i Conquesta d'Amèrica se'ns ensenya de petits i es va refrescant tothora a la població mitjançant novel·les i pel·lícules històriques, sèries de televisió, preguntes en concursos o en jocs de taula i fins en àlbums de cromos, si encara se'n fan. En les últimes dècades, i aprofitant la inestroncable successió de Quintos Centenarios —començant pel de la Descoberta al 1992 i continuant pels de les morts d'Isabel la Catòlica (1504) o del mateix Almirall (1506)—, la disponibilitat perenne del periodisme a reproduir la sonsònia del relat oficial ens va proporcionant, de forma regular i sistemàtica, un degoteig d'articles i notícies que mai posen en perill la

versió canònica que duem fixada a la memòria, més enllà de la presumpta troballa o novetat que vol fer d'esquer per incitar a la lectura. L'article al qual acabem d'al·ludir n'és un exemple entre mil. Perquè tot i proporcionar-nos una novetat rellevant sobre la noció que es tenia a Europa de l'existència d'unes terres desconegudes a l'altra banda de l'Atlàntic 150 anys abans de la Descoberta oficial, l'autor no pot estar-se de contrapuntejar la notícia amb un tòpic arrelat en la cultura popular que és una de les falsedats recurrents que graviten damunt la figura del Descobridor. Volent, o més probablement sense voler, ha contribuït a l'indeturable conreu de l'equívoc i a la ignorància culturalment induïda.

4. Epíleg

Tot això forma part, doncs, de «la versió historiogràficament acceptada de l'origen genovès» d'En Cristòfor Colom. Així, a tenor d'allò que hem anat veient, els nostres científics sembla que tenen una acceptació força ampla pel que fa a l'origen genovès del Descobridor. En canvi, l'origen català costa una mica més de pair. L'acceptació inqüestionada i mesella de la genovesitat de Cristóbal Colón no és «pseudohistòria» ni va «contra Catalunya». És pura ciència i objectivitat escrupolosa, tot i que ha requerit prèviament una maniobra d'acceptació. Acceptació de la manca de proves consistents que atorguin credibilitat a la versió oficial, un relat altament qüestionable que només compta amb l'obra de l'Hernando Colón i el llibre del pare Las Casas com a únics suports. Acceptació que no hi ha documents que permetin d'assegurar amb un mínim de fiabilitat científica que un llaner de Gènova anomenat Colombo i nat cap al 1451 és el Descobridor d'Amèrica. Acceptació que el llaner genovès podia ser un capità expert que navegava com a corsari al servei de Renat d'Anjou entre els 15 i els 24 anys, mentre la documentació italiana el situa fent de teixidor i mancat de cultura i formació a Gènova i a Savona als 22 anys. I acceptació, tot seguit, que aquell pretès capità corsari torna a ser, a l'estiu de 1476, un comerciant de llanes que treballa per als genovesos De Nigro, Spinola o Centurione i arriba nedant a Portugal després de naufragar en el combat del cap de Sant Vicenç del 13 d'agost.

No hi ha conflicte científic, aquí. Perquè l'acte d'acceptació s'ha dut a terme per part de científics, que acostumen a fer servir el mètode científic, i quan aquest no és possible perquè les proves no donen per més, fan un acte d'acceptació, que per repetició insistent i acrítica del relat desemboca en un consens historiogràfic, i aleshores ja resta instituït com a «versió historiogràficament acceptada». I com que aquesta acceptació la fan uns científics experts, és una acceptació científica. I la història esdevé, aleshores, la ciència que aixopluga els científics experts en la molt virtuosa pràctica acadèmica de l'acceptació.

No hi fa res que el llaner genovès hagi caigut des de fa molt de temps, rebutat tant per les tesis inicials de l'erudit peruà Luis Ulloa, com per bona part dels antics treballs del Centre d'Estudis Colombins, com pels defensors d'un Descobridor portuguès, com per les publicacions d'En Jordi Bilbeny i de l'INH. No hi fa res que en els primers documents que es conserven després de 1492, com ara les traduccions llatina i alemanya de la carta que anuncia la Descoberta, el nauta aparegui esmentat com a Christoferi/Christofori Colom i signi com a Christophorus Colom. Ni que el conegudíssim cronista Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés, contemporani de l'almirall i castellà pels quatre costats (segons les fonts acadèmiques), escrivís sempre «Colom» en les seves obres —i no pas «Colombo» o «Colón»— per referir-se al Descobridor. No hi fa res que un Joan Antoni de Grimaldi i un Francesc Marchesio que apareixen com a ambaixadors genovesos davant dels Reis Catòlics a Barcelona el 10 d'abril de 1493, no facin «cap al·lusió a Colom ni a la descoberta en les comunicacions que trameteren a la seva ciutat de Gènova».[36] Sobta que dos diplomàtics genovesos no fessin cap esment de la gloriosa gesta de la travessia de l'Atlàntic ni de la condició genovesa de l'immortal Cristoforo. Però no és només això. «En una carta de la Senyoria de Gènova als Reis Catòlics de 4 d'octubre de 1493, tot i fer-s'hi al·lusió a la troballa de noves terres, no es fa cap referència a la genovesitat del descobridor».[37]

No hi fa res que no s'hagi pogut documentar de forma fefaent i segura l'existència de la pretesa esposa portuguesa de l'Almirall, la boirosa Felipa Moniz o Muñiz de Perestrello, a qui el seu suposat fill Diego coneixia tan bé que en un document tan important com el seu testament, datat el 8 de setembre de 1523 a Santo Domingo, encomana unes misses per la seva ànima, per la del seu pare l'Almirall i per la de la seva mare, a qui anomena «la meva Senyora, Felipa Martínez».[38] Un fill que confon el cognom de la seva mare. Gloriós. Sort en va tenir la Història de l'altre fill d'En Cristoforo, el «misogin» cordovès Hernando Colón, que ens aclareix com se deia la mare del seu germà Diego, una dama que es va morir almenys 8 anys abans que el mateix Hernando nasqués, i un Hernando que, en canvi, no fa ni un sol esment a la seva pròpia mare, la cordovesa Beatriz Enríquez de Arana, a qui va esborrar de la seva memòria (d'aquí les acusacions de misogínia) no només com si no l'hagués coneguda, sinó com si no hagués existit mai.[39] Totes aquestes circumstàncies inversemblants i grotesques no representen cap impediment per a l'acceptació científica del relat canònic sobre la fantasiosa vida del llaner genovès.

I tampoc no hi fa res que les porquejades armes atribuïdes al Descobridor hagin experimentat al llarg del temps «canvis,

no només insòlits, sinó contraris a tota llei heràldica», en opinió d'En Marcelo Gaya.[40] Ni que, malgrat totes aquestes alteracions, encara hi siguin evidents els rastres inequívocs del senyal heràldic dels Bertran de Barcelona i Gelida, la família de l'avi, la mare, els oncles, els cosins i els nebots d'En Joan Colom i Bertran per branca materna. Cap d'aquestes evidències té importància, perquè el consens historiogràfic ha decidit que «accepta» que En Colom era un plebeu genovès, l'únic plebeu del món amb escut heràldic on, per més inri, feia plebea ostentació de les armes reials, unes armes reials tan exclusives que cap noble del regne estava autoritzat a lluir. Si els nostres historiadors no detecten cap conflicte científic, aquí, tampoc, potser és que hem trobat quina és la veritable causa del desprestigi de certa historiografia del nostre país. I no és acusant l'INH de danyar la imatge de la historiografia catalana que es recupera cap prestigi extraviat. Insultar En Jordi Bilbeny i blasfemar contra l'INH potser dóna punts davant de certes jerarquies acadèmiques i et postula per arribar algun dia a cap de departament, qui sap si a ocupar la direcció d'un museu, però no millora en res la imatge de l'acadèmia catalana. Al contrari. El gran públic percep aquests atacs intempestius com a rabietes incomprensibles, del tot impròpies d'un àmbit acadèmic. Si algú considera que el bon nom de la historiografia catalana ha estat posat en entredit, la millor manera de recuperar-lo passa per celebrar amb normalitat les aportacions indiscutibles d'En Jordi Bilbeny respecte al Descobridor, a la Descoberta i a la història de la censura, així com per assumir les contribucions de l'INH en tot allò que hi hagi d'aprofitable i incorporar-ho a les investigacions acadèmiques en curs, o encetar-ne d'inèdites, si fa al cas. Conseqüentment, i després de la desafortunada publicació d'una eina d'assenyalament i descrèdit com Pseudohistòria contra Catalunya, ara caldria un llibre on es reconeguessin els mèrits de la tasca duta a terme per En Bilbeny i per l'INH durant tants anys. Una obra on es deixés enrere aquest macarthisme tronat, impropï del segle XXI, i s'encetés una etapa on l'acadèmia assumís amb valentia les conseqüències de la censura històrica i liderés la profunda revisió historiogràfica que se'n deriva, en lloc de deixar-ho com fins ara en mans d'investigadors amateurs per després queixar-se'n adduint qüestions metodològiques, o bé desautoritzar-nos perquè no som del gremi.

Dit això i com a colofó de tot plegat, doncs —i sempre sense ànim d'ofendre ningú—, potser ha arribat l'hora de demanar als defensors a ultrança del «mètode científic» que s'animin a aplicar-lo d'una vegada, si els plau, a la història colombina, almenys. Ni que sigui per començar. El prestigi de l'acadèmia catalana en restaria agraït, sens dubte.

Pep Mayolas

Notes bibliogràfiques:

[1] PERE CATALÀ i ROCA, Un corsari anomenat Colom, Rafael Dalmau, Editor, Barcelona, 1991, p. 74.

[2] Ídem, p. 75.

[3] Ídem.

[4] FRANCESC ALBARDANER i LLORENS, "Un corsari apel·lat Colom i el suposat final de la guerra civil catalana vist des de València", Butlletí del Centre d'Estudis Colombins, n. 51, CEC, Òmnium Cultural, Barcelona, abril de 2010, p. 16.

[5] STEFANO M. CINGOLANI, GUILLEM FORNÉS I CRISTIAN PALOMO, "3. Joan Colom i Bertran no va descobrir Amèrica" dins Pseudohistòria contra Catalunya, Eumo Editorial, Vic, 2020, p. 250.

[6] Ídem, p. 249.

[7] PERE CATALÀ i ROCA, Un corsari anomenat Colom, ob. cit., p. 83.

[8] HENRY HARRISSE, Christophe Colomb. Son origine, sa vie, ses voyages, sa famille et ses descendants; Ernest Lereoux. Éditeur, París, 1884, tom I, p. 267.

[9] MANUEL ROSA, Colón. La historia nunca contada, Esquilo, ediciones y multimedia, lda., Badajoz, 2010, p. 112.

[10] JUAN ESLAVA GALÁN, El enigma de Colón y los descubrimientos de América, Editorial Planeta SA, Barcelona, 2006, p. 234.

[11] TARSICIO DE AZCONA, OFM, Isabel la Católica, La Editorial Católica SA, Madrid, 1964, p. 671.

[12] Ídem.

[13] Ídem.

[14] PEP MAYOLAS, Erasme i la construcció catalana d'Espanya, Llibres de l'Índex, Barcelona, 2014, p. 81-82.

[15] MARCELINO MENÉNDEZ y PELAYO, "De los historiadores de Colón", El Centenario (Revista ilustrada), Madrid, 1892-1893, CSIC/UNIA, tom II, p. 453.

[16] PEP MAYOLAS, "Un cas de censura enlluernadora", Institut Nova Història, 30 de maig de 2022, <https://www.inh.cat/articles/Un-cas-de-censura-enlluernadora>

[17] JUAN MIRALLES OSTOS, Hernán Cortés, Tusquets Editores, SA, Barcelona, 2001, p. 48.

[18] Ídem.

[19] Ídem.

[20] [20] JOSÉ ANTONIO PÉREZ-RIOJA, "Un insigne visontino del siglo XVI. Juan López de Velasco (¿1530?-1598)", dins Celtiberia, Centro de Estudios Sorianos, Patronato "José María Quadrado", Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Any VIII, vol. VIII, nº 15, Soria, p. 7-15.

[21] LEWIS HANKE, "Estudio Preliminar" dins BARTOLOMÉ DE LAS CASAS, Historia de las Indias, Edició d'Agustín Millares Carlo, Biblioteca Americana, Fondo de Cultura Económica, México, 1986, vol. I, p. LIII.

[22] STEFANO M. CINGOLANI, GUILLEM FORNÉS I CRISTIAN PALOMO, ob. cit., p. 220.

[23] HUGH THOMAS, El Imperio español. De Colón a Magallanes, Editorial Planeta SA, Barcelona, 2006, p. 286.

[24] PEDRO VOLTES, Colón, Salvat Editores SA, Barcelona, 1995, p. 166.

[25] JUAN MANZANO MANZANO, Cristóbal Colón. Siete años decisivos de su vida. 1485-1492, Ediciones de Cultura Hispánica, Madrid, 1989, p. 563.

[26] PEDRO VOLTES, ob. cit., p. 166.

[27] Ídem, p. 156.

[28] DAVID BARREIRA, "Descubren el manuscrito de un fraile milanés que habla de América 150 años antes de Cristóbal Colón", ElEspañol.com, El León de El Español Publicaciones SA, Madrid, 17 de setembre de 2021, https://www.lespanol.com/cultura/historia/20210917/descubren-manuscrito-fraile-milanes-america-cristobal-colon/612689953_0.html

[29] Ídem.

[30] Ídem.

[31] Ídem.

[32] Ídem.

[33] CRISTÒFOR COLOM, Els viatges al Nou Món, Llibres de l'Índex, Barcelona, 2006, p. 166.

[34] Ídem.

[35] Ídem, p. 167.

[36] PERE CATALÀ i ROCA, Colom i el món català, Rafael Dalmau Editor, Barcelona, 1992, p. 270, nota 46.

[37] CAIUS PARELLADA i CARDELLACH, Colom venç Colombo, Aleu & Domingo, S.L., Barcelona, 1986, p. 243.

[38] JORDI BILBENY, Cristòfor Colom, Príncep de Catalunya, Edicions Proa, ECSA, Barcelona, 2006, p. 326.

[39] JUAN GUILLÉN, Hernando Colón. Humanismo y bibliofilia, Fundación José Manuel Lara, Sevilla, 2004, p. 9.

[40] JORDI BILBENY, ob. cit., p. 277.